

Jubileumwandeltocht 1951-2006 Zeister Historisch Genootschap

Gemeentehuis anno 1957
Zeist
't Rond

Het Geschiedenishuis aan de Middellaan

Zeister Historisch Genootschap
Van de Poll Stichting
september 2006

Deze wandeling is tot stand gekomen in samenwerking met Het Gilde Zeist ter gelegenheid van het 11^e lustrum van het Zeister Historisch Genootschap van de Poll Stichting. De historische toevoegingen komen voornamelijk uit het eigen archief van het ZHG.

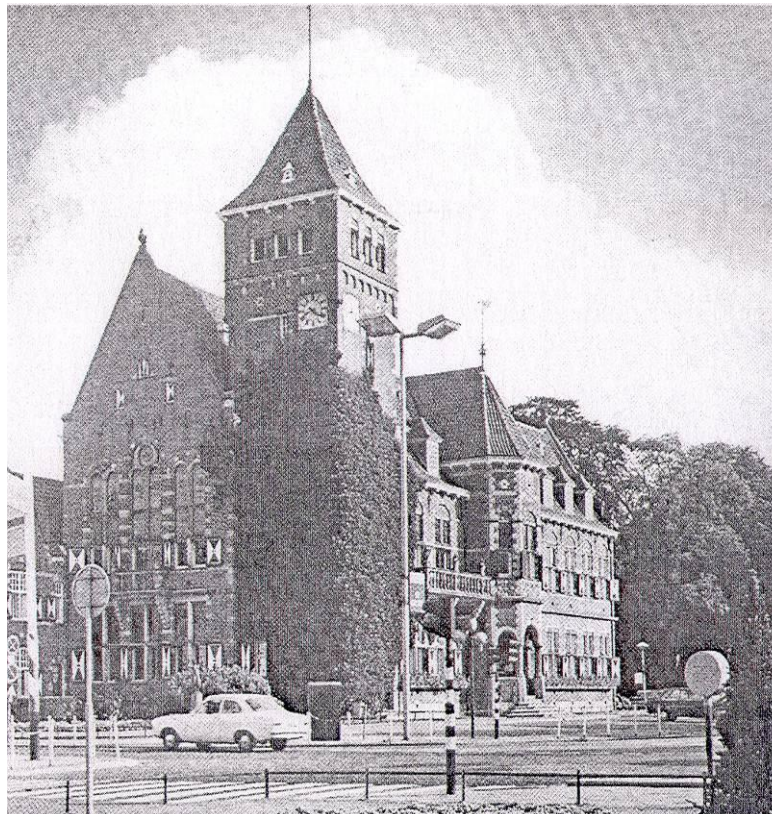
Tijdens de wandeling willen wij u aan de hand van fotomateriaal en de verhalen van gidsen en deskundigen een beeld schetsen van het centrum van Zeist in de jaren '50 van de 20^e eeuw. Wij realiseren ons terdege, dat het een onvolledig beeld is. We tippen slechts een paar hoogtepunten aan.

Een plezierige wandeling toegewenst!

Jubileumwandeltocht (duur: ca 1½ uur)

Startpunt: Het Rond (met de rug naar Slot Zeist)

De naam Het Rond ontstond uit de oorspronkelijk 17e eeuwse naam Rondeel. Het Rond is in de 2e helft van de 17e eeuw aangelegd als belangrijk onderdeel van het Slotcomplex.

Dit is één van de meest karakteristieke punten van Zeist, met als blikvanger het gemeentehuis uit 1908, ontworpen door Jan Stuijinga (zie foto boven), en gebouwd in neorenaissance stijl.

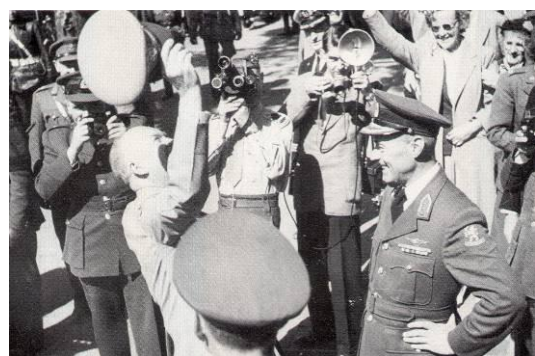
Het postkantoor (zie foto onder) is eveneens ontworpen door Jan Stuiyinga. Het dateert uit 1911.

Tussen 1950 en 1960 zag het gebouw er uit als op deze foto, die uit ca. 1935 stamt. Het postkantoor, tot 2006 in gebruik, wordt op dit moment ingrijpend verbouwd tot winkel/woongebied.

Figi, banketbakkerij annex lunchroom, werd in 1917 door de familie Ruijs overgenomen van de Zwitserse kok en banketbakker George H.Figi. Deze had eerder al een zaak op de Lageweg, die hij in 1909 naar Het Rond verplaatste.

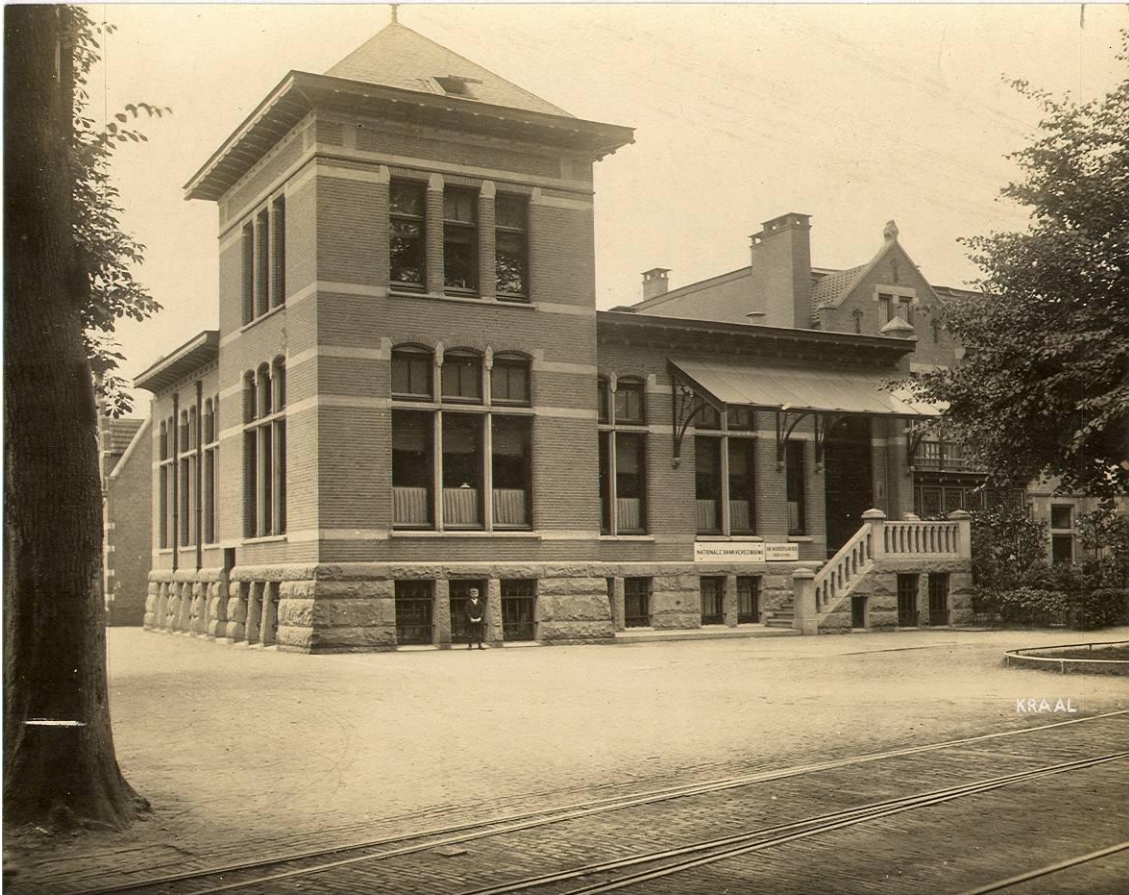
Een historisch hoogtepunt: op 19 mei 1952 vond in Figi een NATO-conferentie plaats, waarbij generaal Eisenhower, toenmalig commandant van de Atlantische Strijdkrachten, eregast was.

Op de plaats waar zich nu o.a. de Publiekshal (dépendance van het gemeentehuis) bevindt, stond een winkelgalerij met o.m. het filiaal van boekhandel Kraal, de zaak van Bonnier lederwaren, later hoedenwinkel maison Angelique en café 't Raedthuis.

Op de hoek van de Jufferstraat (nu VVV/Abiona) stond in de jaren '50 de Rotterdam Bank (zie foto onder) met zijn markante toren. In 1979 werd het pand gesloopt.

Even een klein stukje geschiedenis van Zeist. Het Slot, u ziet het liggen aan het begin van de zgn "zichtas", werd gebouwd in de 17^e eeuw in opdracht van graaf Willem Adriaan van Nassau Odijk. Hij trok o.m. de architecten Jacob Roman en Daniël Marot aan om zijn droom te verwezenlijken. De graaf wilde een lusthof laten bouwen, geïnspireerd op het ontwerp van Versailles, het paleis van de Zonnekoning.

In de 50er jaren werden plannen gemaakt voor een grondige restauratie, die later o.l.v. ir. Van Asbeck werd gerealiseerd.

In 1953 vond een aantal evacués van de watersnoodramp in Zeeland tijdelijk opvang in Het Slot. In totaal waren dat er 1077. Hare majesteit koningin Juliana bracht een bezoek aan de slachtoffers.

De oprijlaan van Het Slot veranderde in 1956 van naam. De Nassaulaan heette voortaan Nassau-Odijklaan. Historisch gezien sloot deze naam beter aan bij de naam van de stichter van Het Huis van Seijst.

Vanaf Het Rond lopen we richting Slotlaan (langs "In de Arcade")

Bovenstaande foto's uit april 1954 laten de Slotlaan zien vanaf Het Rond. De Slotlaan is ontstaan omstreeks 1680 bij de aanleg van het Slot met park en bossen en vormde een zicht as. Het stukje tussen Het Rond en de kruising 1^e en 2^e Hogeweg werd tot 2 januari 1956 Donkerelaan genoemd, vanwege de dubbele rij grote bomen aan beide zijden die door hun omvangrijke kruinen veel licht wegnamen.

Het perceel aan de Donkerelaan/hoek Jufferstraat werd in 1928 aangekocht door de heer E. Mennicken en geëxploiteerd als "lunchroom-restaurant Bellevue", een begrip in Zeist. Daarvoor heette het huis villa Beukenroode en woonden hier tot 1922 de dames Lange. Terug naar de jaren '50: Op de plek waar ooit Bellevue stond, kwam na 1940 ijssalon Milano tot 1955. Daarna viel het pand onder de slopershamer.

Het appartementencomplex met winkelgalerij "In de Arcade" staat op de plaats van de villa's "Middenhoeve" (ooit de woning van de familie De Geer), en "Beukenroode".

In de jaren 50 reed de NBM bus op vaste tijden van Zeist naar Utrecht v.v. en van Zeist naar Rhenen v.v. Bij het Walkartpark was een halte.

We blijven de Slotlaan volgen tot aan de kruising Slotlaan/1^e Hogeweg.

Als we hier stilstaan en even naar de foto hieronder kijken, zien we dat de 50er jaren sfeer is verdwenen. Waar nu Benneton (kledingzaak) is gevestigd met daarboven een aantal appartementen, stond midden jaren '50 nog de Protestantse Kleuterschool.

Links op deze foto: Het Witte Huis (aanvankelijk theesalon, later Militair Tehuis, daarna tot 1983 Casa Blanca). Hier kwamen de winkeliers in de 2^e Wereldoorlog bijeen om over het verloop van de bezetting te praten. Nu zien we hier het gebouw van de ING-Bank.

Op de Slotlaan stond het complex van het Protestantse Weeshuis. Het werd in 1864 gebouwd in opdracht van de Kerkenraad der Hervormde Gemeente van Zeist. Mevr. Van Bern, de weduwe van de op 16 augustus 1851 overleden burgemeester van Zeist, stelde geld en grond beschikbaar ter gelegenheid van het 50-jarig herdenkingsfeest van het Koninkrijk der Nederlanden. Zij legde op 18 juni 1864 de eerste steen voor het gebouw. Deze steen is nog altijd te zien bij de ingang van Het Geschiedenishuis aan de Middellaan no.6.

Links in het gebouw kwamen bejaarden en in het middendeel weeskinderen. Rechts naast het weeshuis stond gebouw Irene. In dit gebouw was in de 19^e eeuw een school gevestigd, die later Slotlaanschool werd genoemd. Toen de leerlingen op 9 april 1907 vertrokken naar een prachtig nieuw pand achter het weeshuis, werd gebouw Irene vergaderruimte. Jarenlang werden hier kerkdiensten gehouden. De nieuwe school had zijn uitgang in de Weeshuislaan en werd daarom Weeshuislaanschool genoemd.

Eén van de 'vaders' van het weeshuis, was de grootvader van Willem Pijper, een van de grote componisten die Nederland in de 20e eeuw heeft gekend. Het markante complex is gesloopt in november 1958. Twee jaar eerder waren de oude bomen die er voor stonden al gekapt in verband met ziektes en ouderdomsgebreken.

Na de sloop van het weeshuis begon men aan de bouw van een modern winkelcomplex met daarboven woningen: De Ireneflat. In 1960 openden de HEMA, de Gruyter, Lampe en Radio Becker hun deuren.

In 1955 had de Slotlaan een grote gedaanteverandering ondergaan: o.a. de nog aanwezige tramrails werd verwijderd door de Firma Stoof uit Breda. De werklui gingen 's avonds niet naar huis. Ze logeerden in Hotel 't Wapen van Zeist (nu het Steyn Hotel op de hoek Slotlaan / Korte Steynlaan).

Weghakken van de tramrails i.v.m. verbreding van de Slotlaan.

Slotlaan 43 tot 45 (oude nummering). Oktober 1954. De wegwerkzaamheden zorgde voor grote overlast.

In 1955 werd een laag bitumen gestort.

Slotlaan volgen en de doorgang ingaan tussen kledingzaak "Garage" en vh. herenmodezaak "Engel" (thans Jack en Jonesa richting Wilhelminapark. Aan het einde linksaf de Huijdecoperweg in, richting de Wilhelminaparkflat.

Het Wilhelminapark is het oudste rij- en wandelpark van Zeist en bebouwd in de jaren 1900-1910. Na de opening van het nabijgelegen station nam dit een grote vlucht. De sterk individuele villabebouwing staat in schril contrast tot de bouwstijl van de Wilhelminaparkflat die in 1951 werd gerealiseerd. De flat kwam op de plaats van villa 'Huis ter Duijn'.

De gemeenteraad besloot op 30 maart 1951 de flat zelf een naam met bijhorende nummering te geven. Daarmee werd voorkomen, dat of de Wilhelminalaan of de Prins Hendriklaan opnieuw genummerd zouden moeten worden. Zeist heeft zo sinds 1951 een flatgebouw met een straatnaam.

De woningbouw begin jaren '50 was uiterst sober.

Het modernisme brak door in de architectuur. Vanuit Amerika werd een industriële vormentaal geïmporteerd, die gebaseerd was op de staalskeletbouw. Aan de buitenkant van de gebouwen werden de verticale raamposten gecombineerd met de stalen horizontale balken van het bouwskelet.

De woningarchitectuur werd strokenbouw. Vaak in een repeterende afwisseling van hoog- en laagbouw. Primitieve vormen, zware constructies en een patroon van geschakelde geometrische vormen. Er werd veel met beton gewerkt om de strakke lijnen te benadrukken

Vanwege het feit dat particulier autobezit in zwang begon te raken werden in het teken des tijd parkeerboxen gebouwd en parkeerhavens aangelegd.

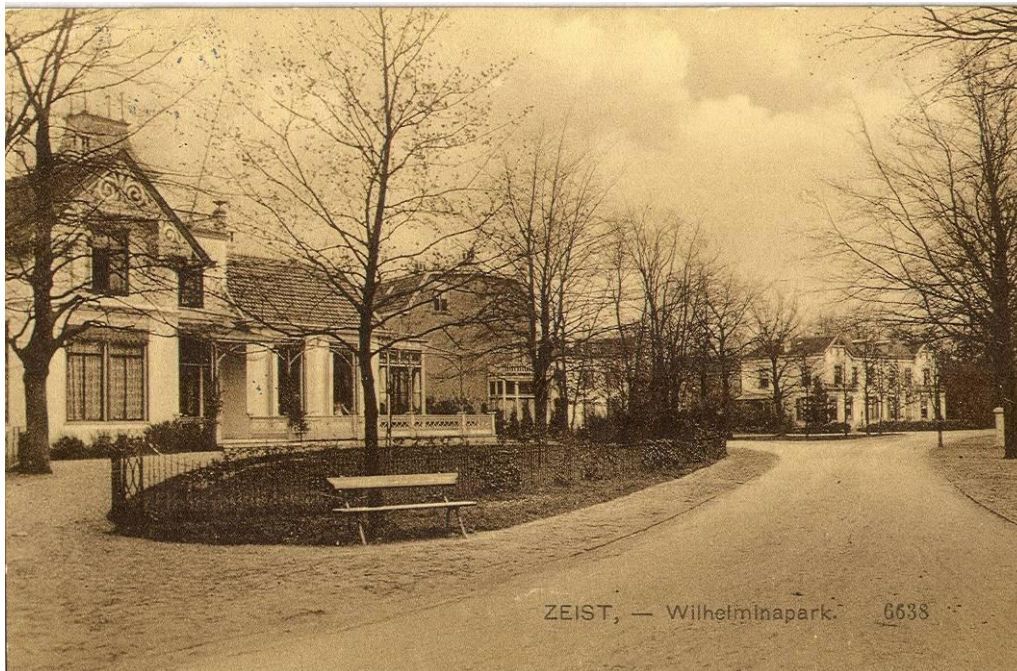
De publieke acceptatie was in eerste instantie groot. Maar langzamerhand kwam er toch ook verzet tegen een architectuur die zo anders was, dan in de jaren twintig en dertig in Zeist gebruikelijk.

Profilering, ornament, symmetrie en warmte waren opgegeven ten gunste van glazen wanden en grauw beton.

Het landschapspark is in 1881 al ontworpen door architect H.Copijn.

De verderop gelegen Wilhelminalaan (vóór 1895 de *Grote Cirkellaan* geheten) is genoemd naar koningin Wilhelmina, de moeder van koningin Juliana die in de jaren '50 onze vorstin was.

Tijdens de W.O.II werd op last van de bezetter de naam Wilhelminalaan veranderd in Stadhouderslaan.

We vervolgen onze weg door de Prins Hendriklaan,

Hier ziet u nog verschillende woonstijlen van vóór en na de W.O.II.

Aan het einde gaan we linksaf de Stationslaan in.

Op de hoek Prins Hendriklaan/Stationslaan staat het appartementencomplex Bella Vista, genoemd naar het gelijknamige restaurant dat op deze plaats heeft gestaan en helaas midden jaren '60 afbrandde.

We passeren het Bethaniëplein en gaan richting het busstation.

De Bethaniëlaan en het Bethaniëplein zijn genoemd naar het medische kindertehuis Bethanië, dat in 1873 werd opgericht. Aanvankelijk vonden zieke kinderen een onderkomen in het Protestantse Weeshuis aan de Slotlaan. In 1882 kreeg Bethanië echter een eigen onderkomen. In 1930 werd het pand aan de gemeente verkocht. Reden van vertrek: direct tegenover Bethanië was een station gebouwd. *"...en van den rook der locomotieven hadden we duchtig last"*.

Aan het eind van de Verlengde Slotlaan/Krakelingweg werd een nieuw onderkomen gevestigd, thans Kinabu.

Op 3 september 1901 werd aan het eind van de Slotlaan het eindstation van de nieuwe spoorlijn der Nederlandse Centraal Spoorweg Maatschappij van Utrecht gebouwd. Het personenvervoer naar Zeist werd tot 5 januari 1941 uitgevoerd, het goederenvervoer ging tot 28 mei 1972 door. Deze Spoorwegmaatschappij nam ook de tramdienst Utrecht – Zeist over. De laatste tram reed 2 mei 1949. Het nieuwe busstation werd in 1950 gerealiseerd.

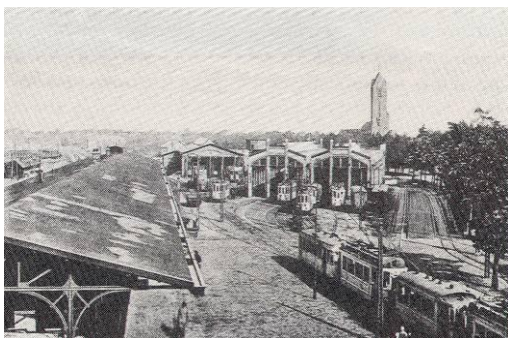

Foto uit ong. 1935: 'Centraal station van Zeist'

De Zeistertram

Zeist is voor dagjesmensen, toeristen en vakantiegangers altijd een trekpleister geweest. Heel vroeger door de bedrijven van de Broedergemeente, later door de moderne winkels in de Slotlaan. Het tram- en treinvervoer naar Zeist maakte plaats voor de 'eigen personenauto' en de bus.

We zetten onze wandeling voort en gaan linksaf door de Slotlaan richting hoek Middellaan en bij Blokker) slaat u rechtsaf.

Na circa 100 meter ziet u rechts Het Geschiedenishuis. Mocht u geïnteresseerd zijn, dan kunt u de eerste steen voor het Protestantse Weeshuis bekijken.

Het geschiedenishuis is elke dinsdag geopend van 10.00 tot 12.00 uur en elke 1^e zaterdag van de maand van 12.00 tot 14.00 uur. Zie voor meer informatie www.geheugenvanzeist.nl

Vorbij het geschiedenishuis rechtsaf de Antonlaan in tot aan de Jagerlaan. Vervolgens weer linksaf de Jagerlaan in.

De Jagerlaan is genoemd naar 'Het Jagertje', een horecagelegenheid op de hoek van de Slotlaan (thans De Drie Vrienden). Het Jagertje werd in 1883 gebouwd en jarenlang geëxploiteerd door Justus Hendrikus de Geest, zoon van de boswachter en bewoner van het bekende pannenkoekenhuis het "Jagershuis" in het Zeisterbos. We weten dat de Jagerlaan in het verleden ook wel Wittelaan werd genoemd.

Het gebied waar wij nu wandelen, de Jagerlaan en omgeving, had te kampen met grote armoede in de jaren '50. Hier in de nabijheid waren diverse kleine straatjes en steegjes met heel eenvoudige, kleine woningen waar vaak grote gezinnen woonden.

Vóór 1910 heette de Heuveldwarstraat Lombardsteeg, vanwege de lommerd of bank van lening.

Achter de Leliestraat

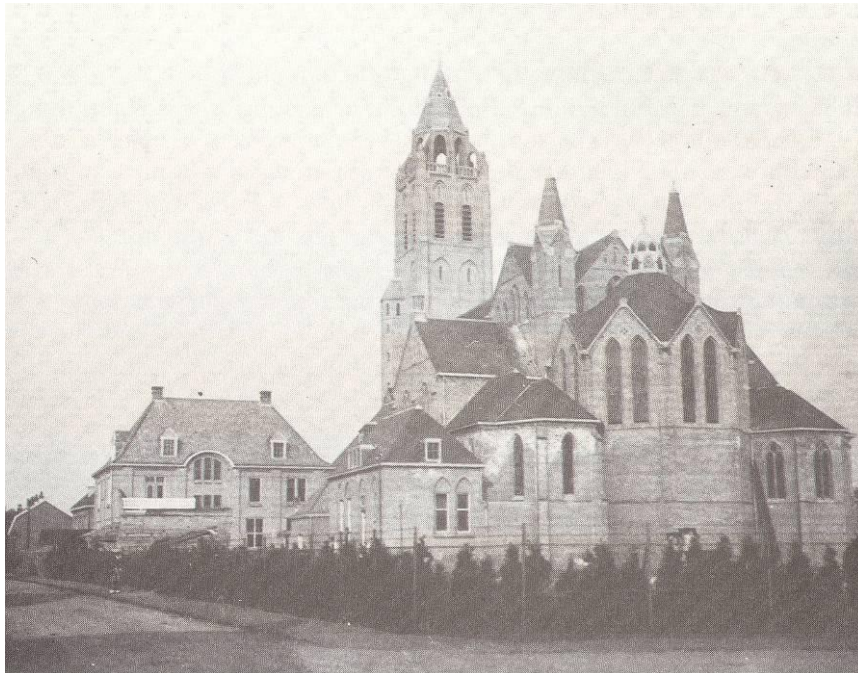
Brand in de steeg van Dorresteijn.

In de loop van de jaren '50 zijn de huizen onbewoonbaar verklaard en bleven ze daarna jarenlang in gebruik als opslag- en werkplaats. Het waren steegwoningen die in meerdere steegjes stonden tussen de Voorheuvel en de Leliestraat. De meest bekende was de steeg van Dirkse, genoemd naar de eigenaar van een kruidenierszaak. Een brand maakte een einde aan de steeg van Dorresteijn.

Doorlopen tot aan driesprong Jagerlaan, Bergweg, Voorheuvel. Daar linksaf naar de parkeerplaats achter Kesler.

We zien naar rechtskijkend gebouw De Tulp, gebouwd in 1954 ten behoeve van onderwijs voor Rooms Katholieke meisjes. Nu heeft Vitras hier haar onderkomen.

Dit hele gebied is het centrum geworden van de Rooms Katholieke gemeenschap in Zeist, met als centrale punt de in neogotische stijl opgetrokken St. Josephkerk (zie foto onder). Voor de architectuur tekende W.ter Riele, een leerling van de beroemde bouwmeester P.Cuypers.

St.Josephkerk, gebouwd in 1917

R.K.Jongensschool

Rond de St. Josephkerk werd al ver voor de jaren '50 een katholieke jongensschool aan de Voorheuvel gebouwd. In 1921 kwam tegenover de te bouwen St. Josephkerk, die in 1924 werd gerealiseerd een nieuw complex met acht lokalen: de Andreasschool.

Eerste Heilige Communieviering in de jaren '50

De meisjesschool, die eerder aan de Utrechtseweg in een villa was ondergebracht, kwam in de oude jongensschool aan de Voorheuvel (Mariaschool).

Vanaf 1955, de tijd waarin steeds meer meisjes kozen voor een vervolgopleiding, werd ook de gelegenheid geboden om apart onderwijs te krijgen in een nieuw gebouw aan de Tulpstraat. De rooms katholieke V.G.L.O.-opleiding voor meisjes werd in 1955 een zelfstandige school, ondergebracht in gebouw De Tulp en ging heten de Maria Gorettischool. Boven, op de eerste verdieping van dit pand, kwam de R.K.-ULO voor meisjes, de Maria Assumpta-school.

De grote drijfveer achter dit alles was Pastoor Overmaat.

Bernardus Franciscus Overmaat (zie foto) is van 1936-1966 pastoor geweest van de Joseph-parochie. Tijdens de tweede wereldoorlog is hij tijdelijk vervangen, omdat hij vanwege zijn anti-fascistische opstelling via Scheveningen, Amersfoort en Neuengamme naar het concentratiekamp van Dachau werd gedeporteerd.

Aardig misschien om ook te noemen: in de hierboven besproken buurt woonde een beroemde kunstenaar, namelijk Cornelis Jetses.

Leesplankje met de tekeningen van Jetses.

De letterplank met de tekeningen van de schilder Cornelis Jetses, inwoner van Zeist van 1 oktober 1909 tot 24 april 1919, werd in de jaren '50 volop gebruikt om kinderen te leren lezen.

Jetses in 1909 op Tulpstraat 18 voor een korte periode, waarna hij verhuisde naar de Bergweg hoek Jacob van Lenneplan.

We verlaten de parkeerplaats door het steegje tussen Kesler en Welcare en komen weer op de Voorheuvel. Hier gaan we rechtsaf en lopen door tot aan het einde (zie rechts De Block).

De naam Voorheuvel herinnert aan een heuvel, die hier geweest moet zijn, maar in de loop der tijd volledig is afgegraven. Het gebied is in oude aktes bekend als Muscoviterschen Heuvel. Men zegt, dat dit is vanwege een soldaat van generaal Graaf van Solms, die hier gewoond zou hebben. Ook zijn nakomelingen woonden op deze heuvel.

Op deze ansichtkaart, die voor de W.O.II is gemaakt, is duidelijk de Wilhelminaboom met het smeedijzeren hekje te zien. De plek werd destijds in de volksmond bekend onder de naam 'De Slof'. Op het plein was de wekelijkse warenmarkt.

Midden jaren'50 ging op de Voorheuvel de eerste grote zelfbedieningszaak open onder de naam De Kijkgrijp vervolgens Profimarkt en later Groenvoudt. Het marktplein fungeerde in die tijd tevens als parkeerterrein. De top van de Wilhelminaboom is op de foto hierboven nog te zien.

We vervolgen onze wandeling en gaan bij Duetz (modezaak) linksaf naar de 1^e Hogeweg. Via de Kerkweg (1^e weg rechts) komen we bij het Walkartpark (linksaf park in).

Mej. Marianne Henriëtte Walkart legateerde in 1904 de Overplaats (van de villa "Middenhoeve"), met een som geld voor onderhoud, aan de gemeente Zeist. Zij bedong dat het bestaande bos tot publieke wandelplaats zou worden opengesteld. Het Walkartpark, aangelegd in 1906, is door tuinarchitect Copijn ontworpen in Engelse landschapsstijl. Kenmerken zijn o.a. de zicht as en de serpentinevijver. Op een betrekkelijk klein perceel heeft de bedenker een aantal verrassende elementen gerealiseerd.

Monumenten

"Zij gaven hun leven voor de vrijheid en voor de toekomst onzer kinderen".
Deze tekst staat op het verzetsmonument voor de gevallen uit de 2^e Wereldoorlog, ontworpen door de Haagse beeldhouwer Dirk Johannes Wolbers. De onthulling was op 4 juli 1951.

Indië Monument: "Nederlands Indië 1945-1950. Zij gaven hun leven voor orde en vrede". Dertien militairen uit Zeist zijn gesneuveld.

In het fundament van de rood marmere gedenksteen liggen 5 kokers gevuld met grond van de betreffende erevelden.

Joods Monument: "Niet weer, nooit meer, weggehaald en vermoord, Zeist 1940-1945".

Het gedenkteken bevat de namen van 102 Joodse oorlogsslachtoffers uit Zeist, die tijdens de W.O.II zijn gedeporteerd en in concentratiekampen zijn omgebracht.

Ontwerper: Victor Levie, onthulling 23 april 2001.

In de vijftiger jaren, om precies te zijn op 15 augustus 1958, werd in navolging van een Engelse traditie, voor het eerst in het Walkartpark een speakercorner gehouden. Tot 1964 heeft dit gebruik standgehouden, daarna ontbrak het de sprekers aan belangstelling. Dat was in 1959 wel anders. Aanhangers van Lou de Palingboer, leider van een toenmalige religieuze sekte]namen alle zeepkisten in, wat weer tot grote protesten leidde.

We verlaten het park en lopen richting Het Rond (rechtsaf).

Het gemeentehuis, waarover in het begin al is verteld, heeft een vierkante toren die 26 meter hoog is. In 1955 werd een 35 klokken tellende beiaard door de stichting 'Het Zeister Carillon' overgedragen aan de gemeente. Met ingang van 1 juli 1956 werd de Zeistenaar Anton van Ooik tot beiaardier benoemd (tot 1985).

Anton van Ooik was ook meer dan vijftig jaar organist van de Oude Kerk.

Aardig detail: in de binnenkast van het orgel van deze kerk is nog de handtekening van Willem Pijper te vinden.

Onze wandeling is teneinde.

We hebben geprobeerd u mee te nemen in de tijd en daarbij al lopend en pratend de sfeer op te roepen van Zeist in de jaren '50. Er is veel veranderd, zeker in het centrum. Daarom leek het ons aardig om ter gelegenheid van het 55-jarig jubileum van het Zeister Historisch Genootschap, van de Poll Stichting, vanuit het heden even terug te gaan naar deze periode.

We gaan ervan uit dat u van de wandeling heeft genoten.